ABORDAREA MULTISISTEMICĂ A REZILIENȚEI SOCIALE

THE MULTISYSTEM APPROACH TO SOCIAL RESILIENCE

CZU: 316.42 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.91**

Tatiana SPĂTARU,
ORCID: 0000-0002-6397-6735
e-mail: spatarutatiana66@gmail.com
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The content of the article focuses on how systemic thinking is applied by the most representative academic centers, which provide research tools and methodologies to study resilience in different social systems. Resilience is explained from the perspective of the ability of natural and human systems to recover from adversities at the individual, commentary and global level. Applied research methods include logical reasoning, such as induction and deduction. The review of the most important research centers contributes to a better understanding of the concept development trends and resilience strategies in a holistic framework. The main results obtained have led to the identification of how the systemic analysis of resilience responds to global challenges and suggests the ways of maintaining collective sustainability.*
Keywords: *multisystemic approach, social resilience, individual, community, global.*

INTRODUCERE

Abordarea multisistemică a rezilienței sociale este rezultatul cererii pentru noi cunoștințe interdisciplinare, ca răspuns la schimbările paradigmatice, ce intervin în explicarea lumii moderne. Totodată, este condiționată de ritmul vieții moderne, care este în continuă schimbare, devenind din ce în ce mai intens și stresant. Reziliența socială este un nou concept al lumii moderne, ce într-un mod complex și integrant, vine să răspundă capacității indivizilor și a comunităților de a face față și a se adapta diverselor provocări. Această abordare se concentrează pe interacțiunile și multiplele influențe din diferite sisteme și subsisteme sociale, în care societățile conviețuiesc. Reziliența este rezultatul interacțiunilor și influențelor reciproce ale sistemelor și subsistemelor sociale.

Perspectiva multisistemică a rezilienței sociale are la bază conceptul de ecologie socială, unde factorii de mediu, combinați cu cei sociali, culturali și economici influențează capacitatea de adaptare și recuperare. Abordarea multisistemică integrează diferite nivele de percepție, precum: individual, de grup, comunitar, societal; local/comunitar, național/regional, global; public, privat, ong-ist. Explică impactul schimbărilor în timp asupra rezilienței sociale, prin identificarea factorilor și proceselor care promovează o reziliență durabilă și adaptabilitate pe termen lung. În vederea implementării unei abor-

dări multisistemice eficiente, este esențială colaborarea între sectoarele public, privat și ong-ist, inclusiv la nivel local, național și global. Toate acestea contribuie la schimbul de cunoștințe, resurse și experiențe pentru a dezvolta și implementa strategii de promovare a rezilienței sociale mai eficiente și sustenabile.

Abordarea multisistemică a rezilienței sociale oferă o perspectivă comprehensivă și integrată asupra modului în care putem înțelege și promova capacitatea indivizilor și a comunităților de a face față și a se adapta la provocările și schimbările din mediul lor social. Înțelegerea complexă a interacțiunilor și influențelor multiple contribuie la dezvoltarea unor intervenții mai eficiente și mai adaptate contextului pentru a sprijini o dezvoltare reziliență a societății.

MATERIALE ȘI METODE

Articolul este elaborat în cadrul subprogramului *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice (SENREMO 01.05.01)*, direcția strategică *Valorificarea capitalului uman și social*, prioritatea strategică *Provocări societale*. Se înscrie în inițiativele de cercetare care contribuie la avansarea cunoștințelor despre reziliența socială la nivel național și identificarea vectorului de raliere a cercetărilor din Republica Moldova la potențialele tendințe de dezvoltare a domeniului.

Materialul care a servit drept suport pentru elaborarea articolului include analiza site-urilor celor mai reprezentative instituții și centre specializate pe cercetarea rezilienței sociale. Aplicarea inducției și deducției, sinteza informației și analiza comparată a acesteia au condus spre identificarea temelor-cheie de cercetare, a metodologiilor aplicate și a oportunităților pe care le deschid pentru ulterioara dezvoltare. Cunoașterea tendințelor de cercetare a abordărilor multisistemice a rezilienței sociale sunt importante pentru dezvoltarea cercetărilor în Republica Moldova și ralierea acestora la vectorul de dezvoltare european și global.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Reziliența socială reprezintă obiect de studiu în cadrul comunităților academice, instituțiilor de cercetare guvernamentale și non-guvernamentale, organizațiilor internaționale și instituțiilor afiliate acestora.

La nivel global își exercită activitatea Consorțiul pentru Reziliență, lansat în 2022 de Forumul Economic Mondial din Davos, în cooperare cu McKinsey&Company, având drept scop accelerarea acțiunii colective asupra factorilor cheie de reziliență pentru economia globală. Consorțiul contribuie la înțelegerea de către liderii globali cum se poate de anticipat, de pregătit și de reacționat mai bine la viitoarele perturbări prin intermediul următoarele patru obiective: 1) dezvoltarea unui cadru comun de reziliență pentru organizațiile din sectorul public și privat, care ar contribui la obținerea unei creșteri

mai durabile și ar favoriza incluziunea; 2) împărtășirea celor mai bune practici pentru a susține schimbarea, înțelegerea riscului și rezilienței, pe măsură ce societatea se îndepărtează de la răspunsurile concentrate, pe termen scurt, spre crearea de valori pe termen lung; 3) dezvoltarea unei înțelegeri comune a factorilor de reziliență și implementarea agendei de reziliență atât în sectorul public, cât și cel privat; 4) identificarea parteneriatelor public-private pentru a construi societăți și economii reziliente [1].

În spațiul de cercetare european identificăm mai multe centre specializate în studiul rezilienței sociale. Centrul pentru Reziliență și Sănătate Socio-Emoțională este parte componentă a Universității din Malta, servind drept bază regională pentru ENSEC, o rețea europeană pentru cercetători și practicieni care lucrează în domeniul competențelor sociale și emoționale. Este un centru de cercetare transdisciplinar care dezvoltă și promovează unele strategii de intervenție și prevenire în sănătatea socio-emoțională și reziliență la copii și tineri. Centrul publică seria de monografii *Reziliență și sănătate,* prin care își propune să ofere o platformă de acces deschis pentru diseminarea cunoștințelor și cercetării în domeniul rezilienței educaționale și sănătății sociale și emoționale [2].

Laboratorul de Reziliență și Sănătate funcționează din 2020 în cadrul University College Dublin, Irlanda. Cercetările realizate generează noi cunoștințe privind mecanismele complexe ale rezilienței sociale, modului în care aceste mecanisme influențează sănătatea mintală și fizică a copiilor, adolescenților și adulților [3].

În Germania identificăm o gamă largă de instituții și centre de cercetare, care se axează pe reziliența socială și domenii conexe.

Institutul Leibniz pentru Cercetarea Rezilienței (LIR) concentrează specialiști în neurobiologie, fizicieni, medici și psihologi, care investighează fenomenul rezilienței, în special, capacitatea de a menține sau restabili sănătatea mintală în timpul sau după evenimente stresante de viață, într-o manieră interdisciplinară. Cercetarea este interdisciplinară și translațională și se concentrează pe următoarele trei domenii: mecanisme de reziliență moleculară și celulară, mecanisme sistemice de reziliență și mecanisme de reziliență cognitivă și comportamentală. Abordările metodologice aplicate permit decodificarea mecanismelor care stau la baza rezilienței la nivel molecular și celular, inclusiv la nivelul rețelelor neuronale la oameni și animale, precum și dezvoltarea intervențiilor care promovează reziliența și testarea eficacității acestora. Componenta cercetării translaționale este direcționată de a aduce cunoștințe fundamentale până în stadiul de aplicare clinică. LIR în conformitate cu moto-ul „theoria cum praxi” pune la dispoziție societății aceste cunoștințe prin oferirea de formare și consiliere în reziliența socială, prin dezvoltarea de trening-uri de reziliență specifice grupului țintă și prin colectarea și diseminarea cunoștințelor bazate pe dovezi privind tema rezilienței [4].

Grupul de lucru Reziliența socială activează în cadrul Universității din Augsburg din 2022. Este format din cercetători multidisciplinari (științe ale comunicării, informatică, economie, geografie, educație, istorie, geografie umană, drept, științe politice, psihologie, sociologie și teologie), care împărtășesc viziunile asupra conceptualizării

și cercetării rezilienței în științele sociale. Perspectivele de cercetare se concentrează pe următoarele două direcții: 1) integrarea ideilor și constatărilor privind reziliența din diferite discipline și dezvoltarea unui concept comun ; 2) dezvoltarea conceptului de „dilemă socio-științifică", care reprezintă o situație în care viețile și mijloacele de trai ale oamenilor, precum și integritatea structurilor societale sunt amenințate serios și în care contribuțiile științei sunt esențiale pentru a identifica amploarea și intensitatea amenințării [5].

Centrul pentru Cercetarea Dezvoltării (ZEF) funcționează în cadrul Universității din Bonn, fiind specializat pe cercetarea internațională și transdisciplinară. Sunt dezvoltate următoarele teme de cercetare transversale: politica științifică, guvernanța, resursele de apă, utilizarea terenurilor și securitatea alimentară, energie regenerabilă, mediu și schimbări climatice, mobilitate și migrație, sănătate și salubritate. ZEF urmează o abordare integrativă și transdisciplinară de cercetare, unde oamenii din științe naturale și sociale împreună cu economiștii identifică soluții în strânsă colaborare cu partenerii locali [6].

Sinteza succintă a segmentului de abordări multisitemice în aria europeană de cercetare ilustrează diversitatea și complexitatea investigațiilor în reziliența socială. Se caracterizează printr-o abordare interdisciplinară și colaborativă pentru a înțelege și a sprijini capacitatea indivizilor și a comunităților de a face față și de a se adapta la provocările sociale, economice și de mediu.

Statele Unite ale Americii valorifică din plin oportunitățile oferite de rezultatele cercetării rezilienței sociale. Există numeroase centre de cercetare specializate pe studiul rezilienței sociale și aplicabilitatea rezultatelor în activitatea practică.

Centrul pentru Copilul în Dezvoltare, fondat în 2006, este parte a Universității Harvard, și se concentrează pe cercetarea dezvoltării timpurii a copiilor și pe identificarea factorilor care contribuie la reziliență în fața stresurilor și a traumelor. Centrul catalizează inovația locală, națională și internațională în politici și practici, axate pe copii și familii. „Facem acest lucru pentru că societatea plătește un preț enorm atunci când copiii nu își ating potențialul, pentru că o jumătate de secol de politici și programe nu au produs rezultate inovatoare și pentru că progresele științei sunt gata să fie folosite pentru a realiza un viitor promițător pentru fiecare copil." Centrul ocupă o nișă unică printre instituțiile universitare, având capacitatea de a canaliza experiența colectivă spre consolidarea unei societăți reziliente [7].

Institutul Global de Reziliență (GRI) demonstrează o abordare interdisciplinară. Este lansat în 2017, la Universitatea Northeastern din Boston, fiind angajat să dezvolte și să implementeze instrumente practice și inovatoare, aplicații și abilități care întăresc reziliența indivizilor, comunităților, infrastructurii, sistemelor, rețelelor și societăților. Este compus din experți în reziliență din mediul academic, guvern și industrie, fortificându-i capacitatea de a interveni în rezolvarea celor mai presante provocări ale rezilienței din lume. În 2018, GRI lansează Global Resilience Research Network (GRRN), o rețea globală de membri orientată spre reziliență, concepută pentru a stimula colaborarea, cer-

cetarea și susținerea inițiativelor de reziliență din întreaga lume. Proiectele realizate în cadrul GRI vizează reziliența financiară, reziliența energetică, reziliența mass-media, maximizarea rezilienței individuale și comunitare, reziliența femeilor în momente de criză, inițiative de reziliență comunitară, măsurarea rezilienței.

GRI se străduie prin cercetările sale să depășească barierele identificate în calea obținerii unei mai mari reziliențe, precum: existența unui risc larg răspândit de analfabetism și o înțelegere limitată a noilor dependențe și interdependențe, care pătrund în viețile noastre din ce în ce mai conectate; existența unor proiecte inadecvate pentru încorporarea rezilienței în sistemele, rețelele și infrastructura cheie; existența stimulentelor economice inadecvate pentru a investi în măsuri dovedite de reziliență; existența cadrelor de guvernanță și orientări politice inadecvate pentru a stimula reziliența; lipsa de programe interdisciplinare adecvate de formare și educație pentru a sprijini dezvoltarea și implementarea capacităților cuprinzătoare pentru promovarea rezilienței [8].

Universitatea din Arizona, Tucson, este un lider recunoscut în multe dintre domeniile și subiectele critice pentru reziliență. În cadrul Universității funcționează Institutul Arizona pentru Reziliență (AIR), acoperind un areal destul de extins al cercetărilor, inclusiv geografie, antropologie, studii de zonă, adaptarea la schimbările climatice, tehnologii energetice sustenabile, reziliența indigenă, inițiative educaționale și altele. Accentul în activitatea AIR este reziliența, capacitatea de a răspunde la schimbările de mediu în moduri inovatoare prin adaptare către rezultate mai durabile și mai echitabile. AIR cuprinde cincisprezece centre și programe interdisciplinare, furnizând metodologii de cercetare, resurse și strategii pentru a construi sisteme mai rezistente și pentru a stimula colaborarea și durabilitatea comunităților [9].

Centrul Național PTSD (tulburări de stres posttraumatic), parte componentă a Departamentului de Afaceri ai Veteranilor, se concentrează pe cercetarea și tratamentul tulburărilor de stres posttraumatic, accentul fiind pus pe factorii de protecție și reziliență [10].

Centrul pentru Reziliență RAND este o organizație de cercetare non-profit, care dezvoltă soluții la provocările de politici publice, pentru a ajuta comunitățile din întreaga lume să devină mai reziliente, mai sănătoase și mai prospere. Se ocupă de studierea rezilienței în fața diverselor amenințări, inclusiv teroriste și legate de dezastre naturale, dezvoltând soluții pentru a întări reziliența comunităților și instituțiilor [11].

Canada este cunoscută prin efortul depus de Centrul de Cercetare pentru Reziliență (RRC) de la Dalhousie University, Nova Scotia. Este un centru cu renume mondial de expertiză și instrumente de reziliență pentru a sprijini indivizii și comunitățile pe drumul lor către bunăstarea psihologică, socială, culturală și fizică. Este condus de Dr. Michael Ungar, care mai bine de 15 ani desfășoară cercetări inovatoare, explorând căi de reziliență în diferite culturi. Dr. Michael Ungar, fondatorul și directorul RRC, sugerează că „*În contextul expunerii la adversități semnificative, reziliența este atât capacitatea indivizilor de a naviga către resursele psihologice, sociale, culturale și fizice care le susțin bunăstarea, cât și capacitatea lor individuală și colectivă de a negocia pentru aceste resurse, să fie oferite în moduri sem-*

nificative din punct de vedere cultural." RRC conceptualizează reziliența din perspectiva socio-ecologică, reflectând o interpretare pluralistă a fenomenelor, iar înțelegerea rezilienței devenind una colectivă, contextualizată cultural. Sunt elaborate și aplicate instrumente de sondaj GYRM sau ARM, ce permit online testarea rezilienței [12].

Estimând abordările multisistemice ale rezilienței sociale în aria de cercetare nord americană, constatăm un interes emergent pentru definirea și completarea noțiunilor-cheie. Cercetarea legată de reziliență tinde să se diversifice și să se extindă în timp și spațiu. Subiectele și domeniile academice legate de inginerie și sisteme adaptative complexe au fost proeminente la începutul anilor 2000 [13]. În ultimii ani reziliența psihologică și social-ecologică devin dominante în arealul de cercetare atât nord american, cât și european. Interesul emergent este explicabil prin schimbările care se produc și caracterul interdependent al lumii moderne. Abordarea multisistemică a rezilienței sociale este o paradigmă în gândirea modernă, capabilă să creeze conexiuni interdisciplinare și să ofere soluții inovative.

CONCLUZII

Conceptul de reziliență socială își face apariția în jurul anilor 1970-1980, prin contribuția teoreticienilor din domeniul științelor sociale. Termenul a fost folosit pentru a descrie capacitatea indivizilor și a comunităților, a societăților de a se adapta și de a supraviețui în fața unor schimbări și stresuri sociale. În timp, la definirea și explicarea conceptului și-au adus contribuția psihologi, sociologi, antropologi. Astăzi, reziliența socială a devenit un domeniu dinamic de cercetare interdisciplinar. Accentul investigativ s-a deplasat spre examinarea capacității indivizilor, comunităților și societăților de a face față și de a se recupera din diverse provocări și adversități, propunându-și să schimbe structurile sociale pentru a face față mai bine viitoarelor perturbări.

La nivel *individual*, reziliența implică identificarea și cultivarea capacității de a face față multitudinii situațiilor de stres, pe care viața le aduce inevitabil [8]. La nivel *societal*, reziliența implică identificarea și creșterea capacității guvernelor, regiunilor, comunităților și entităților din sectorul privat de a înțelege și de a gestiona mai bine sistemele din ce în ce mai interconectate și interdependente, care ridică riscul de eșecuri de anvergură și în cascadă atunci când nu sunt plasate sub control [8].

Odată cu schimbările climatice, epuizarea resurselor naturale, pierderea biodiversității, pandemiile și rezistența la antibiotice etc. își fac apariția o noi forme de „amenințări", devenind provocări cronice pentru umanitate. Noile amenințări impun o implicare științifică în definirea și soluționarea lor, fiind foarte controversate strategiile de abordare ale acestora. Potențialele inițiative interdisciplinare de cercetare, monitorizate în cadrul acestui articol, avansează cunoștințele colective despre reziliența socială și corelarea acestora cu particularitățile codului genetic, potențialului cultural acumulat în timp, strategiile de dezvoltare durabilă dezvoltate la nivel de guverne etc.

Abordarea multisistemică a rezilienței sociale din perspectiva interdisciplinară este esențială pentru a înțelege și explica procesele de recuperare, adaptare și transformare în

contexte de schimbare și adversitate. Informația procesată demonstrează tendința spre crearea unei platforme globale interdisciplinare prin menținerea uni dialog asupra faptului cum trebuie studiată reziliența în diferite sisteme sociale și cum rezultatele acestor cercetări conduc spre crearea unor spații reziliente într-un mediu holistic.

REFERINȚE

1. *Resilience Consortium.* World Economic Forum © 2024. În: https://initiatives.weforum.org/resilience-consortium/home. [Accessed: 02.05.2024].
2. *Centre for Resilience and Socio-Emotional Health*. University of Malta © 2024. În: https://www.um.edu.mt/cres/aboutus/ [Accessed: 22.06.2024].
3. *UCD Resilience and Health Laboratory*. University College Dublin © 2024. În: https://www.ucd.ie/psychology/research/researchcentresandlaboratories/resiliencehealthlaboratory/. [Accessed: 26.06.2024].
4. *Leibniz Institute for Resilience Research (LIR)*. Leibniz Institute for Resilience Research© 2024. În: https://www.leibniz-gemeinschaft.de/en/institutes/leibniz-institutes-all-lists/leibniz-institute-for-resilience-research [Accessed: 27.03.2024].
5. *Working group „Social Resilience”.* University of Augsburg © 2024. În: https://www.uni-augsburg.de/en/forschung/einrichtungen/institute/working-group-social-resilience/. [Accessed: 28.06.2024].
6. *Center for Development Research (ZEF*). Green Policy Platform © 2012-2024 În: https://www.greenpolicyplatform.org/organization/center-development-research-zef [Accessed: 12.05.2024].
7. *Center on the Developing Child. Harvard University*. The President and Fellows of Harvard College © 2024. În: https://developingchild.harvard.edu/about/ [Accessed: 23.05.2024].
8. *Global Resilience Institute.* Northeastern University © 2024. În: https://globalresilience.northeastern.edu/about/resilience/ [Accessed: 23.05.2024].
9. *Centers & Programs.* University of Arizona © 2024. În: https://air.arizona.edu/centers-programs[Accessed: 27.05.2024].
10. *History Overview*. U.S. Department of Veterans Affairs © 2024. În: https://department.va.gov/history/history-overview/ [Accessed: 01.07.2024].
11. *A Brief History of RAND.* RAND Corporation © 1994-2024. În: https://www.rand.org/about/history.html [Accessed: 02.07.2024].
12. *Guiding the world in resilience*. Dalhousie University © 2024. În: https://resilienceresearch.org/. [Accessed: 03.07.2024].
13. KIM, Gh., YEOM, J., JEONG, S., CHUNG, Ji. Resilience and social change: Findings from research trends using association rule mining. In: *Heliyon*, 2023. Aug.; 9(8), ISSN e18766. În: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10404750/. [Accessed: 05.07.2024].